

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО*Болгов О. Є.**Національна академія статистики, обліку та аудиту***ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МАНДАТУ ООН
НА ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМКИ МИРУ**

У статті розглядається правова природа резолюцій Ради Безпеки ООН, в яких йде мова про проведення операцій з підтримки миру. Розглядається також і правова природа резолюцій Генеральної Асамблеї ООН з цих питань.

Ключові слова: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, Статут ООН.

З огляду на те, що і в ХХІ столітті військові конфлікти на планеті тривають, актуальним залишається питання проведення операцій з підтримки миру. Однак, ці зусилля можуть бути ефективними лише у випадку їх легітимності з точки зору міжнародного права. Тому актуальним є дослідження юридичної природи мандату ООН на проведення операцій з підтримки миру.

Питаннями права міжнародної безпеки займалися такі відомі українські вчені як В. С. Бруз, І. І. Лукашук, О. О. Мережко, відомі російські юристи-міжнародники С. Б. Крилов, С. А. Малінін, Г. І. Морозов, Є. А. Шibaєва, В. Н. Федоров. Ці питання досліджували і Генеральні секретарі ООН Б. Б. Галі та К. А. Аннан. Однак юридичній природі мандату ООН на проведення операцій з підтримки миру не приділялось достатньої уваги. Саме цим і зумовлене написання данної статті.

У зв'язку з тим, що в Статуті ООН немає спеціальних положень про операції з підтримки миру, особливого значення набуває міжнародно-правове регулювання відносин держав щодо визначення основних рис таких миротворчих дій Організації. На підставі цілей і принципів Статуту ООН головні органи – Рада Безпеки або Генеральна Асамблея – повинні розробити для кожної операції документ, який повинен визначати:

- 1) момент початку такої операції і місце її проведення;
- 2) юридичний статус операції та обсяг операції: які цілі стоять перед операцією – місія спостереження та контролю, або введення військового контингенту ООН для здійснення запланованих дій;
- 3) порядок керівництва операцією;
- 4) порядок виділення військ і допоміжних засобів членами ООН;
- 5) порядок фінансування операції;
- 6) статус спостерігачів або військ ООН на території держави перебування і забезпечення безпеки військових і цивільних службовців ООН;
- 7) порядок припинення та оцінки результатів операції.

Природно, що навколо змісту мандата щоразу розгортається політична боротьба для включення в цей документ положень, що відображають конкретні інтереси тієї чи іншої держави або групи держав. Але реалізація загальнолюдських цілей ООН з

підтримки міжнародного миру та безпеки і успішне проведення операції безпосередньо пов'язані з юридичною природою мандата та з передбаченим у ньому міжнародно-правовим регулюванням відносин держав щодо здійснення операції, що набуває особливого значення у зв'язку із зазначеною вище відсутністю нормативного закріплення порядку проведення операцій з підтримки миру в Статуті ООН.

Наведена точка зору відображає тільки одну сторону мандата. І саме в ході проведення Операції ООН в Конго така однобічність розуміння мандата призвела до застосування сили, що не було передбачено в мандаті, і зумовила дії Генерального Секретаря поза контролем Ради Безпеки. Звичайно, і виникнені розбіжності в оцінці значення, цілей, питань застосування сили військами ООН між США та їх союзниками і Радянським Союзом та його союзниками позначилися на ході проведення операції в Конго. Але в тому, що цілі операції були досягнуті частково, серйозну роль зіграв недостатньо чітко сформульований мандат операції. Як зазначив В. С. Бруз недостатнє опрацювання правових аспектів мандата операції ООН в Конго поставила її під загрозу зриву [2, с. 62]. Зазначений розвиток подій свідчить про необхідність враховувати при здійсненні операцій ООН з підтримки миру не тільки існуюче політичне порозуміння, а й міжнародно-правові аспекти миротворчих дій, закріплених в мандаті. Саме юридична форма закріплення політичної згоди держав – постійних членів Ради Безпеки і згоди конфліктуючих сторін у вигляді мандата на проведення операції ООН з підтримки миру забезпечує їх стабільність і послідовне міжнародно-правове регулювання міждержавних відносин щодо здійснення головної мети діяльності Організації Об'єднаних Націй. У випадку ж зміни цілей операції з політичних міркувань необхідно проводити коректування мандата або припиняти операцію.

Спеціальний комітет з операцій щодо підтримки миру неодноразово зазначав у своїх рекомендаціях, що розробка ясного і чіткого мандата, заснованого на ретельному аналізі ситуації на місці, проведеному Генеральним Секретарем і Радою Безпеки, що містить досягнуті протягом чітко встановленого періоду часу цілі, які повинні сприяти політичному врегулюванню і які чітко підкріплені наявністю ресурсів, необхідних для їх реалізації, має першочергове значення.

Розглядаючи питання правової природи, визначення і здійснення мандатів, Спеціальний комітет підкреслив обов'язковий їх характер, що впливає із закріплення в них конкретизації принципів і цілей Статуту ООН. Для успішного проведення операцій з підтримки миру, на думку Спеціального комітету, необхідно забезпечити прийняття чітко визначеного мандата, який повинен включати цілі операції, командні структури, надійне фінансування, порядок оцінки результатів операції, типові угоди між ООН і країнами, що надають війська. Тим самим Спеціальний комітет, узагальнюючи позиції держав-членів ООН, визначає правову природу мандату на проведення операції з підтримки миру як міжнародно-правової норми, що конкретизує цілі та принципи Статуту ООН і тому є обов'язковою для держав-членів. Зазначена норма регулює міждержавні відносини з приводу визначення статусу операції відповідно до обставин конкретного конфлікту: чи буде ця місія ООН неозброєною або операцією із застосуванням збройних сил. У мандаті також повинні бути врегульовані порядок розгортання і здійснення операції, командування, фінансування

операції. Таким чином, Спеціальний комітет враховує складність міжнародно-правового регулювання проведення кожної операції з підтримки миру і відзначає юридичну природу мандата, який виступає правовим закріпленням згоди багатьох держав на початок і здійснення конкретної операції.

Правова природа мандата залежить від функцій і повноважень органу ООН, що приймає цей документ. У практиці Організації з проведення операцій щодо підтримки миру мандати на їх здійснення приймали тільки два органи: Рада Безпеки і Генеральна Асамблея. У Статуті ООН чітко визначені функції та повноваження цих головних органів у підтриманні міжнародного миру та безпеки і співвідношення їх компетенцій. Зазначені питання всебічно були проаналізовані В. Моравецьким [4, с. 239]. Тому, ми зосередимо увагу тільки на правовій природі мандату на проведення ООН операцій з підтримки миру.

Рада Безпеки відповідно до Статуту може приймати рішення двоякого характеру. Як й інші головні органи ООН Рада приймає рекомендації, тобто юридичні акти, що передбачають певні методи та процедуру, з якими тій чи іншій держави пропонується узгодити свої дії. Але рекомендації Ради Безпеки – акти особливого характеру, тобто вони, будучи прийнятими відповідно до Статуту ООН, є конкретним вираженням застосування статутних положень до окремих конкретних ситуацій у міжнародних відносинах і можуть стати початком великих політичних наслідків аж до прийняття примусових заходів відповідно до розділу VII Статуту. Разом з тим Рада Безпеки, як орган, який несе головну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки і який діє від імені всіх членів Організації (п. 1, ст. 24), може приймати, крім рекомендацій, рішення юридично обов'язкові і забезпечувані примусовою силою всіх держав-членів. Такі рішення є застосуванням норм і принципів Статуту ООН до конкретної політичної ситуації. Таким чином, Рада Безпеки є правозастосовним органом в міжнародному праві щодо підтримання міжнародного миру і безпеки з особливими повноваженнями [3, с. 239].

Зараз держави визнають за окремими резолюціями Ради Безпеки нормотворчий характер. Таку позицію займає, зокрема, й М. Беджауї [1, с. 121].

Практика Ради Безпеки з проведення операцій з підтримки миру переконливо свідчить про нормотворчий характер мандатів на здійснення зазначених операцій та про визнання закріплених в них правил поведінки державами як юридичних норм. Аналіз найбільших із заснованих у 1995–1996 рр. операцій з підтримки миру – Контрольної місії ООН в Анголі III, до складу якої входили 7054 військових і цивільних співробітників; Тимчасової адміністрації ООН для Східної Славенії, Баран'ї та Західного Срему, до складу якої входило 5177 військових і цивільних співробітників; Місії ООН в Боснії та Герцеговині, до складу якої входило 1694 військових і цивільних співробітників; Сили превентивного розгортання ООН в колишній югославській республіці Македонія, до складу якої входило 1106 військових і цивільних співробітників – показує, що Рада Безпеки в своїх резолюціях визначила їх мандат з чітким формулюванням про створення відповідної операції у своєму віданні. У здійсненні операцій з підтримки миру беруть участь практично всі держави-члени ООН сплатою внесків до спеціального фонду цих операцій, участю своїми військовими і цивільними фахівцями, співпрацею з військами ООН на своїй території.

Все це свідчить про визнання рішень Ради Безпеки про мандат операцій з підтримки миру в якості юридичної норми.

В історії операцій ООН з підтримки миру наразі відома низка прецедентів, коли Генеральна Асамблея приймала резолюції про затвердження їх мандату. Більше того, в 1950 р. Генеральна Асамблея прийняла резолюцію 377 “Єдність заради миру”, в якій була передбачена можливість для Генеральної Асамблеї у випадку нездатності Ради Безпеки через застосування права вето будь-ким із постійних членів прийняти рішення про застосування примусових заходів із використанням збройних сил. У такому випадку Рада Безпеки повинна скликати протягом 24 годин надзвичайну спеціальну сесію Генеральної Асамблеї, яка може прийняти рішення про застосування збройної сили від імені ООН. У резолюції також було передбачено створення Комітету колективних заходів, який повинен у співпраці з Генеральним Секретарем досліджувати методи підтримки і зміцнення міжнародного миру та безпеки і в якій містилася рекомендація державам - членам ООН виділити зі своїх збройних сил окремі спеціальні контингенти для надання їх у розпорядження Організації. Для надання державам технічної допомоги з питань організації, підготовки та спорядження таких контингентів Генеральний Секретар був уповноважений відповідно до цієї резолюції та зі схвалення Комітету колективних заходів призначати спеціальну групу військових експертів [5]. Навколо цієї резолюції розгорнулася запекла ідеологічна боротьба між СРСР і США та їх союзниками, що знайшло відображення в доктрині міжнародного права, яка дає різні оцінки зазначеним рішенням Генеральної Асамблеї: від повного заперечення до беззаперечного схвалення. Резолюції “Єдність заради миру” присвячена значна частина літератури і немає підстави повертатися до її аналізу ще раз.

Однак необхідно враховувати особливість правового значення резолюцій Генеральної Асамблеї як рекомендацій, що недостатньо відповідають потребам регулювання міждержавних відносин у ході проведення операцій з підтримки миру. У тих же випадках, коли мандат на проведення таких операцій був затверджений Генеральною Асамблеєю, необхідно закріпити його положення у міжнародних угодах у вигляді договірних норм або іншої чітко вираженої згоди держав на визнання за правилами такого документа сили норми міжнародного права. В іншому випадку рекомендації Генеральної Асамблеї просто не можуть регулювати відносини між державами з приводу підтримки міжнародного миру і безпеки.

Проведений аналіз визначення мандатів операцій ООН з підтримки миру дозволяє зробити наступний висновок. Під мандатом ООН на проведення операцій ООН з підтримки миру розуміється рішення Ради Безпеки, в якому у вигляді звичайних норм міжнародного права у відповідності до цілей і принципів Організації та норм розділу VII Статуту регулюються міждержавні відносини щодо встановлення операції ООН з підтримки миру, змісту її цілей, порядку керівництва і фінансування, встановлення складу військового та цивільного персоналу для участі в операції, визначення статусу операції на території держави перебування і забезпечення безпеки її персоналу, закінчення дії операції та оцінки її результатів. У випадку прийняття Радою Безпеки мандату держави-члени визнають нормотворчий характер цієї резолюції на підставі п. 1 ст. 24 Статуту ООН і розділу VII Статуту та подальшого

виконання закріплених в мандаті правил або включення їх у відповідні міжнародні угоди. Що стосується мандатів, прийнятих Генеральною Асамблеєю, то їх обов'язкова юридична сила базується виключно на визнанні їх нормативного характеру шляхом виконання або включення в міжнародні угоди. У випадку заперечення одним із постійних членів Ради Безпеки або значної групи держав рекомендації Генеральної Асамблеї не отримують нормативного значення.

Використані джерела:

1. *Bedjoui M.* The New World Order and Security Council. Testing the Legality its Act. – Dodrecht, Boston, London, 1994. – 238 p.
2. *Бруз В. С.* ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. – К., 1995. – С. 62-63.
3. *Лукашук И. И.* Нормы международного права. – М., 1997. – С. 181.
4. *Моравецкий В.* Функции международной организации. – М., 1976. – С. 239-245.
5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 377 (V) от 3 ноября 1950г.
6. *Тункин Г. И.* Теория международного права. – М., 1970.
7. *Семенов В. С.* Вооруженные силы ООН. – М., 1976. – 193 с.
8. *Федоров В. Н.* ООН и проблемы войны и мира. – М., 1988. – 171 с.
9. *Шкунаев В. Г.* Организация Объединенных Наций в современном мире. – М., 1976. – 204 с.

Болгов О. Е. *Юридическая природа мандата ООН на проведение операций по поддержанию мира.*

В статье рассматривается правовая природа резолюций Совета Безопасности ООН, в которых идет речь о проведении операций по поддержанию мира. Рассматривается также правовая природа резолюций Генеральной Ассамблеи ООН по этим вопросам.

Ключевые слова: Генеральная Ассамблея ООН, Совет Безопасности ООН, Устав ООН.

Bolgov O. E. *Legal nature mandate of UNO on leadthrough of operations from support of the peace.*

In the article examined legal nature of resolutions of Security of UNO in which speech goes about the leadthrough of operations from support of the Security Council. Examined also and legal nature of resolutions of General Assembly of UNO on these questions.

Keywords: General Assembly of UNO, Security of UNO Council, UN Charter.

Кушинська Л. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ В СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Стаття присвячена проблемі співвідношення міжнародних документів та національного законодавства України.

Ключові слова: головні стандарти прав, права дитини, конвенція, внутрішнє законодавство.

Україна, будучи членом багатьох впливових міжнародних організацій, за останні десять років ратифікувала низку конвенцій, що конкретизують права дитини та пропонують механізм їх реалізації. Головуючи у Комітеті міністрів Ради Європи, що